

ELS NOMS DE LES PARTIDES
DEL TERME DE LA CURULLADA (LA SEGARRA)
ELS ANYS 1538 I 1689

JOSEP M. LLOBET I PORTELLA

INTRODUCCIÓ

L'any 1988, com a homenatge al professor Enric Moreu-Rey, publicàvem un article sobre els noms de les partides del terme de Cervera¹ i, sis anys després, donàvem a conèixer un treball també sobre noms de partida, encara que referit als termes urgellencs de Vilagrassa, la Quadra, el Mor i Tàrrega.² Ara, tot continuant amb aquest tipus de recerca, voldríem aportar un recull de topònims referents al terme segarrenc de la Curullada, situat precisament entre els territoris anteriorment estudiats. Aquesta vegada, però, hem elaborat dues sèries de noms, la primera correspon a l'any 1538 i la segona al 1689. D'aquesta manera, podrem observar si entre una data i l'altra es produí algun canvi toponímic.

Les fonts d'informació han estat dos capbreus de la Curullada.³ Atès que en aquest tipus de document s'hi recollen les declaracions dels propietaris de béns situats dins el terme, hem de creure que s'hi troben —almenys, teòricament— tots els noms de les partides existents en cada un dels dos anys estudiats.

1. Josep M. Llobet i Portella: «Els noms de les partides del terme de Cervera a mitjan segle XVII», *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*, vol. II, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàgs. 337-355.

2. Josep M. Llobet i Portella: «Els noms de les partides dels termes de Vilagrassa i la Quadra, i algunes del Mor i de Tàrrega, segons dos capbreus del segle XVIII», *Urtx*, 6 (1994), pàgs. 113-123.

3. Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Notarial, Cervera; 66, Jeroni Romeu, *Capbreu de la Curullada*, 1538; 103, Joan Montaner, *Capbreu de la Curullada*, 1689.

Si bé hem transcrit, generalment, els topònims tal com es troben als textos consultats, davant l'aparició, en alguns casos, de variants del mateix nom, hem optat per escollir la forma més propera a la norma actual. Quant a les vacil·lacions en la separació o unió de paraules, les hem resolt separant els mots.

Hem distribuït els topònims en sis grups, d'acort amb el possible origen de cada un.⁴ Tots porten un breu comentari. Un índex final pretén facilitar la ràpida localització de cada topònim dins el grup al qual pertany.

I. ELS NOMS DE LES PARTIDES L'ANY 1538

1. *El relleu*

La Coma de Cans. Atès que *coma* és un dels termes més usats per a designar una depressió de terreny sense desnivells massa pronunciats, acostuma a anar seguit d'un segon membre determinatiu, en aquest cas *de Cans*. És possible que faci referència als gossos que s'hi trobarien.

La Coma Pregona. Aquí, el segon membre designa la profunditat de la depressió.

La Coma Viola. En canvi, en aquest topònim el segon membre sembla que indica el color morat de la terra.

El Comellar dels Arços. El terme *comellar* fa referència a un terreny planer situat al fons d'una clotada. En aquest comellar sembla indubtable que hi havia una presència abundant d'arços.

El Comellar dels Mangraners. En aquest altre, era l'existència dels magraners, dits a la Segarra, encara avui, *mangraners*, el que donava nom al comellar.

Les Molelles. Probablement, la partida estava formada per diversos tossals amb la part superior plana.

El Pla de la Sagorida. Eren moltes les partides amb poc relleu geogràfic que portaven el nom de *pla*. Per tal de poder-les identificar, calgué afegir-hi un segon membre. En aquest cas, el significat del segon membre ens és absolutament desconegut.

El Pla de l'Alzina. En aquest topònim, el segon membre devia fer referència a una gran alzina.

4. Aquesta agrupació l'hem feta, bàsicament, a partir de l'obra d'Enric Moreu-Rey: *Els nostres noms de lloc*, Mallorca, Editorial Moll, 1982.

El Plan Sauló. És especialment interessant observar la forma arcaica *plan* que té el primer membre del topònim. Pel que fa al segon, es refereix, sens dubte, a la composició del sòl: l'existència de sauló. Hom pot notar, també, la manca de la contracció *del*.

El Plan Serra. Aquí veiem, igualment, la forma *plan* i la falta de la contracció. El segon membre devia indicar la contigüïtat dels dos espais geogràfics designats en el topònim.

Els Plans. Resta clar que es tractava de diversos plans que devien ser, probablement, de superfície reduïda.

El Puig del Castell. Aquesta partida, que devia comprendre el tossal on hi ha el castell, era anomenada, també, *Matacarnera*.

El Solà. No hi ha dubte que el terreny de la partida estava encarat al sol, orientació que li donà el nom.

Els Tossalets de Sant Donat. Aquesta partida es caracteritzava per contenir diverses elevacions del terreny més aviat escasses. Més difícil és saber el motiu de l'advocació religiosa. Potser hi havia una ermita.

2. Hidrònims

La Bassa Bona. Aquest topònim indica la presència d'aigua quieta, la qual cosa pot ser deguda a la intervenció de l'home o a un efecte natural. Acostuma a porta un segon membre per tal que la identifiqui, ja que, moltes vegades, de basses n'hi ha més d'una. En aquest cas, el segon membre indica que l'aigua era potable.

La Bassa Dolç. El significat d'aquest topònim és pràcticament igual a l'anterior.

El Gorch de Tàrrega. Ja tenim dit que, a la Segarra, el gorg acostuma a ser un clot ple d'aigua en un camp. El segon membre del topònim fa referència a una població propera a l'indret. Possiblement, el significat sigui «el gorg situat al costat del camí que va a Tàrrega».⁵

5. Al terme de Cervera hi havia una partida amb el mateix nom. Les dues partides devien ser veïnes (J. M. Llobet: *Miscel·lània...*, pàgs. 343 i 354).

3. *El sòl*

La Salada. La presència de sal mineral al sòl degué ocasionar el topònim.

El Salat. El mateix podem dir pel que fa a aquest altre topònim.

4. *La flora*

El Farraginal de l'Abellar. El nom de la partida l'originà l'existència d'un camp destinat a fer farratge situat prop del lloc on eren els ruscos de les abelles.

Mata Carnera. Continuem creient que aquest topònim està format d'un primer mot que designava un indret poblat d'arbres, arbusts o plantes i d'un segon membre originat, possiblement, pel nom d'una planta.⁶

La Vinya Nova. No hi ha dubte que el topònim feia referència a un terreny que, recentment, havia estat plantat de ceps.

Les Vinyotes. En aquest cas, les vinyes ja devien ser més velles.

5. *Les persones i les activitats humanes*

El Camí de Cervera. És ben sabut que, antigament, un dels termes més utilitzats per a referir-se a una via de comunicació era *camí*. Atès que de camins n'hi havia molts, calia que els topònims portessin un segon membre que indiqués la població o el lloc al qual es dirigia el camí. Quant a aquest topònim, el camí anava a la vila de Cervera.

El Camí de la Cardosa. L'únic canvi és que la població era la Cardosa.

El Camí de la Coma Pregona. En aquest cas, el camí no anava a una població sinó a la coma que portava el nom esmentat, la qual, com hem vist, denominava una partida.

El Camí de Sant Donat. Aquest camí es dirigia al lloc anomenat Sant Donat, on, potser, hi havia una ermita.

El Camí de Sant Pere. Aquest altre camí portava a l'indret on hi havia l'antiga església de Sant Pere i el molí fariner del mateix nom, situat prop del riu Ondara.

6. També una partida amb aquest nom es trobava al terme de Cervera, la qual devia ser veïna de la partida de la Curullada (J. M. Llobet: *Miscel·lània...*, pàgs. 344 i 354).

El Camí de Tàrrega. La població a la qual anava el camí esmentat era la vila de Tàrrega.

El Camí de Tordera. En aquest cas, la població era el lloc de Tordera.

El Camí del Molí d'en Montclar. Aquest camí conduïa al molí dit d'en Montclar perquè el ferrer Joan Montclar havia estat o el propietari del molí o, almenys, de les alberedes que l'envoltaven.

Les Eres. En aquesta partida hi devia haver les eres de la població, les quals van originar el topònim.

Els Feixals. Un conjunt de grups de feixes, o sigui de trossos de terra de conreu de forma allargada, devien donar nom a la partida.

El Molí. Creiem que aquest topònim fa referència al molí del senyor de la Curullada, no al molí d'en Montclar.

La Quadra de Tordera. Aquest districte especial que hi havia dins el terme de la Curullada donà nom a la partida.

Sant Pere. Ja hem dit que era l'indret on hi havia l'antiga església de Sant Pere i el molí fariner del mateix nom.

6. Indeterminats

Les Riqueres. Per a aquest topònim, no trobem una explicació racional que pugui aclarir el seu origen.

II. ELS NOMS DE LES PARTIDES L'ANY 1689

1. El relleu

Es mantenen els topònims: *la Coma Pregona, la Coma Viola* i *els Plans*. Per altra part, apareixen els següents:

El Barranch. La partida envoltava, potser, una part del riu Ondara.

La Coma de Durban. Aquesta coma prenia el nom del cognom Durban.

La Coma de l'Images. També el segon membre d'aquest topònim fa referència a un cognom. En aquest cas, possiblement, al de la família Images, uns pagesos de la població.

El Comellar de Paradís. És possible que, una vegada més, el segon membre del topònim correspongui a un cognom.

El Comellar d'en Salla. Novament, trobem un cognom com a element identificador.

Les Morelles. És, ben segur, la partida que l'any 1538 era anomenada *les Molelles*.

El Pla de la Segolida. Creiem, igualment, que és un topònim evolucionat. Correspondria al nom *el Pla de la Sagorida* anteriorment comentat.

El Pla de les Morelles. Devia ser una partida veïna de *les Morelles*.

Les Planes del Senyor. Hem de creure que la partida contenia grans extensions de terra plana propietat del senyor de la població.

Els Plans de les Torradelles. Malgrat que es manté el topònim *els Plans*, apareix aquest altre que porta, com a segon membre, el nom d'una partida que posteriorment comentarem.

Els Plans del Castell. Aquests plans devien estar situats prop del castell.

Les Ribes. Les vores del riu Ondara o un conjunt de marges o cingles devien donar nom a la partida.

La Vall. Aquesta partida, potser, també ocupava un terreny proper al riu Ondara.

2. Hidrònims

Els topònims que continuen són *la Bassa Bona* i *la Bassa Dolç*. Els nous són els següents:

La Bassa Bovera. Aquesta bassa devia estar destinada a l'abeurament dels bous i altres animals domèstics.

El Torrent. El riu Ondara, anomenat popularment *el Torrent*, donà nom, sens dubte, a la partida.

3. El sòl

Tant *la Salada* com *el Salat* són topònims que perduren. En canvi, apareix aquest:

Les Torradelles. Creiem que el nom fa referència al color torrat de la terra.

4. La flora

Si bé els topònims *Mata Carnera* i *les Vinyotes* continuen sent usats, sorgeixen els següents:

El Bosch Gran. És interessant constatar que el terme *bosc* no apareix com a nom de partida fins al segon capbreu. Aquesta partida contindria una gran extensió de bosc.

El Bosch Xich. En canvi, el bosc situat a l'interior d'aquesta altra partida seria més petit.

Els Bosquets. En aquest cas, eren diversos els boscos petits que contenia la partida.

Mata Bous. Trobem, novament, el terme *mata*. Ara, però, no sabem si el segon membre fa referència al nom d'una planta o als animals bovins que porten el nom esmentat.⁷

Les Vinyes. Atès que el topònim *les Vinyotes* es manté, potser la partida dita *les Vinyes* era la que anteriorment s'anomenava *la Vinya Nova*.

5. Les persones i les activitats humanes

Continuem trobant els topònims *el Camí de Cervera*, *el Camí de la Cardosa*, *el Camí de Sant Donat*, *el Camí de Tàrrega*, *el Camí de Tordera*, *les Eres*, *la Quadra de Tordera* i *Sant Pere*. Són nous aquests altres:

El Camí de les Riquereres. El topònim l'originà el camí que devia conduir al lloc anomenat les Riquereres, el qual donà nom a una partida que ja trobem al capbreu de l'any 1538.

El Camí del Bosch Gran. En aquest cas, fou el camí que anava a un gran bosc l'element d'on prové el nom de la partida.

La Fita. Una pedra plantada a terra per indicar un límit, la qual devia ser molt visible, degué ser la cosa que donà nom a la partida.

Els Horts davall la Plana del Senyor. Ja sabem que existia una partida dita *les Planes del Senyor*. Ara, en surt una altra que estaria situada a la part inferior de l'anterior, potser en direcció cap al torrent.

7. Trobem una partida amb el mateix nom al terme de Cervera (J. M. Llobet: *Miscel·lània...*, pàgs. 344 i 354).

L'Iglésia de Sant Pere. Aquest topònim, que a vegades pren la forma de *l'Iglésia Vella de Sant Pere*, devia designar el territori proper a l'esmentada església.

El Molí de Sant Pere. En canvi, aquest altre topònim indicava, sens dubte, algun terreny que hi havia prop del molí del senyor de la població.

El Vergé. Algun hort ple d'arbres fruiters, potser prop del riu Ondara, degué donar el nom a aquesta partida.

6. Indeterminats

Es manté el nom anterior de *les Riqueres*. Apareixen, però, aquests altres dos:

Les Boteres. Difícil és saber a què es refereix aquest topònim.

L'Esmorriadó. El mateix podem dir d'aquest altre nom.⁸

III. CONCLUSIONS

Amb la finalitat de tenir una visió numèrica de les partides, segons l'origen dels topònims, hem establert el quadre següent:

	1538	1689
El relleu	14	16
Hidrònims	3	4
El sòl	2	3
La flora	4	7
Les persones i les activitats humanes	13	15
Indeterminats	1	3
Total	37	48

8. A l'article ESMORRIADOR del *Diccionari català-valencià-balear* s'esmenta un document de l'any 1676 que parla d'un «esmorriador del [sic] bous aygua vessant». Hom no dóna, però, cap explicació sobre el mot.

Podem veure que les formes de relleu són els elements més presents en els noms de les partides. L'abundància de comes, comellars i plans ens mostra un terreny típicament segarrenc.

Segueix, a poca distància, el grup de topònims relacionats amb les persones i les activitats humanes. Una bona part foren originats per l'existència d'un camí.

La resta de grups tenen una importància menor. La flora es troba representada, especialment, per la vinya i el bosc. Els hidrònims indiquen, principalment, l'existència de basses i d'un torrent. Un parell de topònims delaten la presència de sal en el sòl. Hi ha, encara, un petit grup de noms dels quals es fa difícil explicar l'origen.

Finalment, hom pot observar que l'any 1538 hi havia trenta-set topònims, mentre que un segle i mig més tard havien augmentat a quaranta-vuit. D'aquests, només una vintena els trobem en el primer capbreu, ja que la resta eren noms nous.

ÍNDIX

El número romà remet a cada una de les dues divisions cronològiques. El número aràbic indica el grup al qual pertany el topònim.

Barranch, El. II, 1.	Camí de Tàrrega, El. I, 5. II, 5.
Bassa Bona, La. I, 2. II, 2.	Camí de Tordera, El. I, 5. II, 5.
Bassa Bovera, La. II, 2.	Camí del Bosch Gran, El. II, 5.
Bassa Dolç, La. I, 2. II, 2.	Camí del Molí d'en Montclar, El. I, 5.
Bosch Gran, El. II, 4.	Coma de Cans, La. I, 1.
Bosch Xich, El. II, 4.	Coma de Durban, La. II, 1.
Bosquets, Els. II, 4.	Coma de l'Images, La. II, 1.
Boteres, Les. II, 6.	Coma Pregona, La. I, 1. II, 1.
Camí de Cerverà, El. I, 5. II, 5.	Coma Viola, La. I, 1. II, 1.
Camí de la Cardosa, El. I, 5. II, 5.	Comellar de Paradís, El. II, 1.
Camí de la Coma Pregona, El. I, 5.	Comellar dels Arços, El. I, 1.
Camí de les Riqueres, El. II, 5.	Comellar dels Mangraners, El. I, 1.
Camí de Sant Donat, El. I, 5. II, 5.	Comellar d'en Salla, El. II, 1.
Camí de Sant Pere, El. I, 5.	Eres, Les. I, 5. II, 5.

- Esmorriadó, L. II, 6.
 Farraginal de l'Abellar, El. I, 4.
 Feixals, Els. I, 5.
 Fita, La. II, 5.
 Gorch de Tàrrega, El. I, 2.
 Horts davall la Plana del Senyor, Els. II, 5.
 Iglésia de Sant Pere, L. II, 5.
 Mata Bous, II, 4.
 Mata Carnera. I, 4. II, 4.
 Molelles, Les. I, 1.
 Molí, El. I, 5.
 Molí de Sant Pere, El. II, 5.
 Morelles, Les. II, 1.
 Pla de la Sagorida, El. I, 1.
 Pla de la Segolida, El. II, 1.
 Pla de l'Alzina, El. I, 1.
 Pla de les Morelles, El. II, 1.
 Plan Sauló, El. I, 1.
 Plan Serra, El. I, 1.
 Planes del Senyor, Les. II, 1.
 Plans, Els. I, 1. II, 1.
 Plans de les Torradelles, Els. II, 1.
 Plans del Castell, Els. II, 1.
 Puig del Castell, El. I, 1.
 Quadra de Tordera, La. I, 5. II, 5.
 Ribes, Les. II, 1.
 Riqueres, Les. I, 6. II, 6.
 Salada, La. I, 3. II, 3.
 Salat, El. I, 3. II, 3.
 Sant Pere. I, 5. II, 5.
 Solà, El. I, 1.
 Torradelles, Les. II, 3.
 Torrent, El. II, 2.
 Tossalets de Sant Donat, Els. I, 1.
 Vall, La. II, 1.
 Vergé, El. II, 5.
 Vinya Nova, La. I, 4.
 Vinyes, Les. II, 4.
 Vinyotes, Les. I, 4. II, 4.